

RIFEKO GERRA INOIZ ZABALDU GABEKO MALETA BATEAN, URRETXUN

Amagoia MUJKA TELLERIA

Urretxuko garaje batean gordetako maleta batean, album bat eta barruan ehundik gora negatibo, sekula positibatu gabeak. Eta hobe horrela, inoiz positibatuak izan balira, ez baitziren egunotaraino iritsiko; glizerinaz eginak daude eta material hori erraz eta azkar galtzen da. Beraz, bada harritzekoa eta poztekoa argazki negatibo horiek nahiko egoera onean iritsi izana gaur egunera arte.

Maleta batean 138 argazki, inoiz argia ikusi gabeak. Maleta hori garajea gordetzen zuen urretxuarrak hil aurretik etxekoei esana zien Berriochoarena zela eta haren senideei eman behar zitzaiela. Berriochoa nor zen deskubritu behar, ordea. «Urretxuko familia bat nirekin harremanetan jarri zen, istorio hori kontatuz. Ni Berriochoa horien ondorengoa naiz eta ikertzen hasi nintzen, nor izan zitekeen. Ordura arte ez nekien ezer familiako argazkilari horren inguruan». Andoni Lubaki argazkilariak jaso zuen bere aurrekoena zen argazki maleta hori, 2017. urtean.

Eustaquio Berriochoa Elgarresta Urretxun jaio zen 1899. urtean (1987an zendu zen). Ingeniari zibila zen ikasketaz eta lanbidez eta Estatuko zein Euskal Herriko hiri askoren egituren modernizazioan parte hartu zuen. Hori bazekiten bere ondorengoek. Ez zekiten, ordea, argazkilaritza izugarri maitate zuenik eta ahal zuen toki eta egoera gehienetan irudiak jasotzen zituenik.

«Gure birraitonaren anaia zen eta, hainbat egoera tarteko, gure aitona zaindu zuen. Oso gertukoa zen gure etxekoentzat, baina ez zeukaten bere argazkilari jardunaren berri. Eustaquio Urretxun jaio zen 1899. urtean. Nire herenaitona –Eustaquioren aita– Urretxuko alkate zen orduan eta familia enpresa bat bezala ikusten zuela esaten dute. Semeak eraikitzaile, ingeniari, diseinatzaile... egiten zituen eta alabak, diruzain. Nire birraitonari eraikitzaile izatea egokitu zitzaion eta Eustaquiori, ingeniari zibil. Madrilera

«Rif, gerra koloniala, Eustaquio Berriochoa Elgarrestaren ikuspegitik» argazki erakusketa zabaldu dute asteon Urretxun, Pagoeta Gune Soziokulturalean. Maleta batean topatutako argazki sorta batetik abiatuta, Berriochoaren kamerak jasotako Rifeko gerraren kronika ezezaguna da.

Eustaquio Berriochoa Elgarresta, Melillara iritsi zenean. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

joan zen karrera ikastera eta uste dugu han hasi zela argazkilaritzara gerturatzen. Uste dugu aitak argazki kamera bat oparitu ziola, Carl Zeiss kamera bat, 1917. urtean egindakoa. Nik daukat kamera hori orain. Kameraren pista jarraituta, jakin dugu Alemanian egiten zirela garai hartan. Eta Urretxun agertu dira gure familiako argazki zenbait, gure ustez kamera horrekin eta Eustaquiok berak egindakoak». Irudi horietan ikusten da argazkiarekin esperimentatzeko gogo eta gustu bat, gaur egungo filtroen antzekoak modu artisaun egiteko saiakera bat.

Baina gatozen maletara, espero gabeko altxorra agertu baita bertan: Rifeko gerran 1923. urtean egindako ehundik gora argazki, gerraren, soldaduen eta Rifeko biztanleen eguneroko egoerak jasotzen dituztenak. Inoiz errebelatu gabeko argazkiak eta inoiz ikusi gabekoak, beraz.

«Harrigarria da pentsatzea duela ehun urte Urretxuko seme batek kamera bat sartu zuela Rifeko gerran». Eustaquio Berriochoa soldadu joan zen Rifera; gerrak soldaduska garaian harapatu zuen, beste milaka soldadu gazte bezala, asko Euskal Herritik eramanez. Berez zegokiona baino beranduago joan zen gerrara, aita libratzen saiatu zelako ziur aski. Horregatik kostatu da pixka bat Berriochoa Rifeko gerran kokatzea 1923an, berez lehenago egon behar zuelako. Jasotako informazioaren arabera, Nadorren, Annualen eta Al-Hoceima inguruan ibili zen.

«Rifeko gerran debekatuta zegoen kamerak eramatea. Militarrek bere kontratatutako argazkilariak zeuden eta haiek agindutako egoerak jasotzen zituzten, propaganda. Eta soldaduek idazten zituzten eskutitzak ere kontrolatuta zeuden, ezin zuten Rifeko biztanleen berririk eman».

Maleta horretan agertu diren argazki gehienak datatuta daude eta argazki oina daukate, gutxi batzuk izan ezik. «Bada maletan agertu den argazki sorta bat, Frantziatik etorria, ohar guztiak frantsesez baitaude. Paisaien argazkiak dira, baina packageak bazuen berezita-

Rifeko emakumeak zabor artean, jaki bila. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

Guruko rifertar bat. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

Arruzban, lubakia defendatzen. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

sun bat, barrubigun bat bezala. Atzeko parte hori kontu handiz ireki eta Rife-ko gerraren beste argazki batzuk topa-tu genituen, ezkutatuta. Rifeko biztan-leen bizitza jasotzen duten argazkiak dira. Eustaquiok bazekien horiek zabal-tzea debekatuta zegoela eta horregatik ezkutatuko zituen seguruenik».

Erabiltzen zuen materiala oso foto-sentikorra zen –glizinarekin eginak daude– eta horrek azkar errebelatzea eskatzen zion, negatiboa ez hondatze-ko. «Glizinarekin lan egitean, oso ordu gutxi dituzu errebelatzeko. Beraz, han bertan egiten zituen negatiboak, aus-kalo zein baldintzatan. Argazkietan su-matzen da berak libre zeuzkan tartee-tan egiten zituela. Soldaduak ikusten dira, atsedean tarteetan, etxekoei esku-titzak idazten. Hori debekatuta zegoen eta ziur aski ezkutuan aritzen zen».

«Rifeko gerran debekatuta zegoen kamerak eramatea. Militarrek berek kontratatutako argazkilariak zeuden eta haiek agindutako egoerak jasotzen zituzten, propaganda. Soldaduen eskutitzak ere kontrolatuta zeuden»

Rifeko gerraren aurpegi nahiko ezezaguna erakusten dute argazkiek. «Bertakoengana gerturatzen zen eta argazkiak egiten zizkien. Irudiak ikusita sumatzen da bertakoekin asko egoten zela eta errespetuz tratatu ditu irudietan»

RIFEKO GERRAREN AURPEGI EZEZAGUNA

Rifeko gerraren aurpegi nahiko ezeza-guna erakusten dute argazkiek. «Berta-koengana gerturatzen zen eta argaz-kiak egiten zizkien. Irudiak ikusita sumatzen da bertakoekin asko egoten zela eta errespetuz tratatu ditu irudie-tan. Argazki oin askotan aipatzen du

Ejea izeneko beste soldadu bat. Badiru-di elkarrekin alde egiten zutela base militarretik eta bertako herrietan bar-na ibiltzen zirela. Argazki oso gizatia-rrak egin zituen eta bera ere agertzen da haietan, egungo *selphie* modukoak eginez. Izan ere, bere kamerak tenpori-zadorea zeukan eta hori baliatzen zuen argazkia prestatu eta bera ere ateratze-ko».

Andoni Lubakiren hitzetan, Eusta-quo Berriochoa aitzindaria izan zen. «Batetik, gerrara argazki kamera oso handiak eramaten ziren, militarren al-deko propaganda egiteko. Eustaquiok, garai hartan, formatu txikiko kamera bat eraman zuen, ziur aski erosoago aritzeko. Eta berak prestatzen zituen negatiboak glizinaz. Eta gerrari buruz eskaini zuen ikuspuntuan ere aitzinda-ria izan zen. Seguru asko, Urretxutik joanda, arreta ematen zioten lur haie-tan ikusten zituen herritarrek eta ohi-turek. Urretxun 1923. urtean 1.500 biz-tanle edo izango ziren, herri txiki bat zen. Bere semeak kontatzen du aitak askotan aipatzen zuela Urretxutik Ma-drilera ikastera joan zenean ez zekiela gazteleraz, klaseetan ikasi behar izan zuela. Pentsa zer nolako kontrastea he-rri txiki batetik joanda. Eta Rifera joan zenean, kontraste hori are handiagoa zen. Argazkietan agertzen dira Rifeko merkatuak, eguneroko bizitza, bertako herritarrak... berari arreta ematen zion eguneroko bizitzak. Eta nahiko modu duinean agertzen dira argazkietan ber-takoak; erretratuak dira kasu askotan, aurrez aurre egindakoak».

Eustaquio Berriochoaren bi seme bi-zirik daude oraindik. «Semeek ez zeu-katen aitaren argazkien berri. Baina

Ezkerreko partean, Eustaquio Berriochoa bera eta bere partidako kideak. Eskuin aldean, Rifeko neskato bati egindako erretratua. Bertako biztanleengana gerturatzea maite zuela sumatzen zaio Berriochoari argazkietan. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

Cugutz. Rifertarren bizargina. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

Rifeko emakume bat, balantza batekin. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

Dar Gueldani. Rifeko hiru neska. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA

kontatzen dutenez, inoiz ez zuen Rife-ko gerraz hitz egiten. Semeek irudipe-na daukate zerbait oso txarra gertatu zitzaiola eta nahiago zuela ez hitz egin».

«FOTOKAZETARITZAREN LEHEN URRATSAK»

Juantxo Egaña argazkilaria eta doku-mentalista grafikoa da eta bera da egu-notan Urretxun dagoen erakusketaren komisarioa. «Argazki ikusgarriak dau-de. Fusilatze bat, soldaduak lubakietan, Rifeko bertako jendearen bizimodua... oso ikuskera berezia dauka argazkila-riak. Aurretik ikusiak nituen Rifeko ge-rraren inguruan beste euskal argazkila-ri batzuek egindako lanak; Ricardo Martirenak, adibidez. Martik ere oso ikuspegi gizatiarra zeukan, Berrio-choak bezala. Martik jaso zuen, adibi-dez, Pasaiatik abiatu ziren soldaduen

agurra, argazki oso hunkigarrietan. Be-rriochoaren lana ikusi nuenean, ezus-tekoa hartu nuen eta nolabait gerora etorri zen fotokazetaritzaren lehen urratsak sumatu nituen; 1936ko gerra-ko fotokazetaritzaren aitzindaria dela esan daiteke».

Rifeko gerraren inguruan orain ar-tean iritsi izan diren argazkiak bestela-koak dira. Soldaduska egiten ari ziren eta gerrara bidaliak izan ziren solda-duen irudiak izan dira nagusiki. «21 urte zituztela gerrara joatera behartu zituzten gazteak, haien gerra ez zela sentitzen zutenak. Gerra hori gerora altxamenduan parte hartu zuten mili-tarrek gidatu zuten eta oso gerra kru-dela izan zen. 1921. urtean, uztaila-abuztua bitartean, 12.000 soldadu espainol hil ziren Rifeko gerran. 12.000 gazte, babesgabe gerrara hiltze-

ra bidaliak, tartean euskaldun asko. Hildako gazte horiek ez zeukaten zeri-kusirik gerra kolonialista eta inperial harekin. Erabili zituzten gerra tekni-kak ere oso bortitzak izan ziren. Lehen mundu gerra amaituta, ziape-gasak debekatuta zeuden, baina espainolek Rifeko gerran erabili egin zituzten», zehaztu du Egañak.

Urretxuko Pagoeta Gune Soziokultu-ralean ikusgai dagoen erakusketan ar-gazki gehienak Berriochoarenak dira, baina badira garaiko beste euskal ar-gazkilari batzuen lanak ere. Baita garai-ko egunkari, aldizkari eta bestelakoeta ko Rifeko gerraren inguruko albisteak ere. Eta argazki erakusketari hitzak ja-rri dizkiote Karlos Zurutuzak, Joseba Sarrionandiak eta Clemente Bernadek. Datorren maiatzaren 14ra arte egongo da zabalik argazki erakusketa.

Ezkerreko irudian, soldadu bat, atsedean tarte batean, eskutitz bat idazten. Eskuin aldean, egile ezezaguna duen Rifeko gerrako argazki oso latza. Eustaquio BERRIOCHOA ELGARRESTA eta egile ezezaguna

